

بررسی عوامل تاثیرگذار بر تنوع نظام‌های آبی کشاورزی در استان ایلام طی ۱۰ سال

فاطمه کمری^۱ - محمد رضا اصغری پور^۲ - یاسر علی‌زاده^۳ - محمود رمودی^۴^۱ دانشگاه زابل^۲ دانشگاه زابل^۳ دانشگاه ایلام^۴ دانشگاه زابل

چکیده

منابع طبیعی تجدید شونده از مهم‌ترین و در عین حال از گران بهاترین سرمایه‌های طبیعی محسوب می‌شوند و نقش بسیار ارزنده‌ای در تولید فرآورده‌های مختلف اعم از غذایی، دارویی و صنعتی دارند و به‌عنوان بستر حیات بشر و توسعه پایدار اقتصادی محسوب می‌شوند. با توجه به افزایش جمعیت و به همراه آن افزایش آلودگی‌های زیست محیطی و تخریب محیط زیست و منابع طبیعی، موضوع انقراض گونه‌ها به نحو مخاطره آمیزی به عنوان تهدیدی بزرگ برای تمدن بشری محسوب می‌شود.

بر این اساس، این مطالعه با هدف ارزیابی تغییرات زمانی و مکانی تنوع گونه‌های زراعی آبی و شناخت عوامل مؤثر بر آن در بوم نظام‌های استان ایلام در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ صورت پذیرفت.

این مطالعه با هدف ارزیابی تغییرات زمانی و مکانی تنوع گونه‌های زراعی آبی و شناخت عوامل مؤثر بر آن در بوم نظام‌های استان ایلام در بازه زمانی ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۳ صورت پذیرفت. ارزیابی تغییرات مکانی تنوع زیستی گونه‌های زراعی آبی در سامانه‌های کشاورزی شهرستان‌های استان ایلام نشان داد، کدام یک از شهرستان‌های استان از سطح تنوع بالاتر و کدام یک از سطح تنوع پایین‌تری برخوردارند. همچنین مشخص شد روند کاهش تنوع زیستی در شهرستان‌های مختلف استان در چه شرایطی می‌باشد تا در نهایت بتوان با شناخت مناطق بحرانی و همچنین عوامل مؤثر بر این کاهش، اقدامات پیشگیرانه لازم را انجام داد. در واقع درک مزایای تنوع زیستی و الگوهای پراکنش گیاهان زراعی می‌تواند در سیاست گذاری-های مرتبط با اهداف کشاورزی پایدار مفید باشد.

نتایج این مطالعه نشان دهنده روند افزایشی تنوع زیستی کشاورزی آبی در برخی شهرستان‌های استان (ایلام، دهلران و ملکشاهی) می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج این بررسی روند تغییرات تنوع در بوم نظام‌های آبی استان در دوره زمانی مورد مطالعه افزایشی می‌باشد و با آهنگ ۰/۰۷ در

سال در حال افزایش است لذا از این نظر استان ایلام در وضعیت مطلوبی قرار دارد. همچنین در این پژوهش مشخص شد که میان بهره برداران غیر ساکن و تنوع رابطه معکوس و منفی وجود دارد.

واژه های کلیدی

تنوع زیستی کشاورزی، عوامل اجتماعی - اقتصادی، پایداری، شاخص غنای گونه‌ای، بوم نظام های کشاورزی

مقدمه

یکی از مفاهیمی که امروزه در زمینه توسعه پایدار در مباحث کشاورزی مطرح است حفظ تنوع زیستی می‌باشد، به گونه‌ای که می‌توان گفت حفظ تنوع زیستی یک پیش نیاز برای توسعه پایدار کشاورزی محسوب می‌شود (Kahane, 2013; Jack, 2014). از دیدگاه اکولوژی، تنوع زیستی کشاورزی نقش بسزایی در تنظیم روابط درونی بوم‌نظام‌های زراعی به عهده دارد و اثرات مثبت آن نظیر چرخش عناصر غذایی، کنترل علف‌های هرز، آفات و بیماری‌ها فراتر از تولید مواد غذایی است (Altieri, 1999).

تنوع زیستی کشاورزی با افزایش روابط درونی سیستم زراعی، وابستگی آن به نهاده‌های خارجی را به حداقل می‌رساند که این عامل خود موجب ارتقاء ویژگی‌های چندکار کردی سیستم زراعی شده و ثبات و پایداری درازمدت را به دنبال خواهد داشت (Lovell et al., 2010). بوم‌نظام‌های زراعی کشور عمدتاً مبتنی بر کشت گندم و برنج است، تنوع کم و طول دوره کوتاه در تناوب‌های زراعی تا حد زیادی از کارآمدی آن‌ها کاسته است (کوچکی و همکاران، ۱۳۸۳).

با وجودی که اهمیت تنوع در بوم‌نظام‌های زراعی کشور در مقیاس‌های مختلف به ویژه در سال‌های اخیر توسط بسیاری از محققین مورد تأیید و بررسی قرار گرفته است (کوچکی و همکاران، ۱۳۸۳؛ هاشمی و همکاران، ۱۳۸۹؛ قلعه گلاب و همکاران، ۱۳۸۹)، ولی بررسی منابع موجود مؤید این مهم است که مطالعات داخلی در خصوص ارزش‌گذاری تنوع زیستی